

Den etniska integrationens dimensioner

ANDERS WESTHOLM¹

Sammanfattning

Användningen av ordet integration i den offentliga debatten rymmer en mångtydighet. I vissa fall syftar ordet på graden av jämlikhet mellan olika etniska grupper. I andra fall syftar det istället på hur omfattande sociala kontaktytor de har till varandra. Jämlikhet uppfattas av många som ett egenvärde. De sociala kontaktyornas beskaffenhet bedöms däremot till stor del på grundval av deras konsekvenser. Därmed finner sig de centrala frågeställningar som ligger till grund för detta projekt. Leder ökad social kontakt mellan människor med olika etnisk grupptillhörighet till att vi närmar oss eller fjärrar oss i förhållande till jämlikhetsidealet? Och vilken är de sociala kontaktyornas betydelse för möjligheterna att uppnå det gemensamma bästa oavsett de inbördes styrkeförhållandena mellan de etniska grupperna ifråga? Vid besvarandet av dessa allmänna frågor ligger tyngdpunkten på förverkligandet av det demokratiska medborgarskapet. Därmed förstås bland annat fördelningen av makt och inflytande över olika typer av samhälleliga beslut. Resultaten baseras på en omfattande intervjuundersökning (Medborgarundersökningen 2002–2003) som utformats med särskild hänsyn till de aktuella frågeställningarna. Undersökningen inrymmer ett riksrepresentativt urval av såväl invandrade som infödda

svenskar. Urvalsstorleken uppgår till ca 2 000 personer varav omkring hälften har utländsk bakgrund. Ett bärande tema i frågeinnehållet är förhållandet mellan olika etniska grupper i det svenska samhället.

Introduktion

Ordet integration, som det används i den offentliga debatten, har i ett visst hänseende starka beröringspunkter med ordet jämställdhet. Båda termerna brukas ofta i syfte att med ett enda ord signalera både a) att det rör sig om en jämlikhetsproblematik och b) vilka grupper som därvid berörs. Med integration avses jämlikhet mellan personer av olika etniskt ursprung. Med jämställdhet avses jämlikhet mellan kvinnor och män.

Vid närmare eftertanke är det samtidigt uppenbart att ordet integration rymmer en mångtydighet som ordet jämställdhet saknar. Den som talar om ”integration på arbetsmarknaden” avser med stor sannolikhet att säga något om i vilken utsträckning personer av olika etniskt ursprung är jämlika med avseende på exempelvis selsättningsgrad eller lönenivå. Den som talar om ”integration i boendet” syftar däremot vanligen varken främst eller uteslutande på huruvida de aktuella grupperna har jämförbar bostadsstandard utan på i vilken utsträckning de genom sitt boende har sociala kontaktytor gentemot varandra.

Det faktum att dessa båda distinkta innebörder i många fall går under samma benämning säger något viktigt om det förhärskande tankemönstret i det samhälle vi lever i. Närmare bestämt är det uttryck för ett antagande om att integration i betydelsen sociala relationer i de flesta fall är av godo för integration i betydelsen jämlikhet. Genom att i största utsträckning blanda sig med den infödda befolkningen

¹ Anders Westholm är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet.
E-post: anders.westholm@statsvet.uu.se

förmodas invandrarna också bli deras jämlingar.

Denna förmodan är med all säkerhet inte den enda positiva konsekvens som språkbruket underförstår. De sociala kontaktytorna förutsätts också vara exempelvis konfliktdämpande och förtroendeskapande. En viktig iakttagelse är dock att det är just med hänsyn tagen till sina konsekvenser i en bestämd kontext som integration i betydelsen social närhet främst försvarar sin plats i värdehierarkin. Få torde på allvar plädara för att jordens befolkning skall omfördelas geografiskt i syfte att uppnå maximal blandning mellan olika etniska grupper eller nationaliteter. Många ser däremot behov av en väsentligt jämligare fördelning mellan dem. Jämligheten betraktas till stor del som ett egenvärde. Värdet av de sociala relationerna bedöms däremot i huvudsak med utgångspunkt från vilka konsekvenser de medför.

På grundval av dessa allmänna iakttagelser kan nu en central del av syftet med detta forskningsprojekt formuleras, nämligen att ifrågasätta, i bemärkelsen kritiskt pröva, hurvida de förhoppningar som knyts till integration som socialt fenomen är berättigade. De förhoppningar jag intresserar mig för har alla det gemensamt att de rör invandrade och infödda svenskaras möjligheter att utöva makt och inflytande över såväl gemensamma angelägenheter som den egna vardagen. Det är således förhoppningar med avseende på möjligheterna att realisera det demokratiska medborgarskapet som står i fokus.

Inom den allmänna ramen är ambitionen att uppmärksamma två olika huvudfrågeställningar. Den första avser jämligheten mellan olika etniska grupper: Leder ökad social kontakt mellan människor med olika etnisk grupptillhörighet till att vi närmar oss eller fjärrar oss i förhållande till jämlighetsidealet? Forskningslittera-

turen ger rikhaltigt underlag för båda hypoteserna. För den positiva hypotesen talar möjligheten av att de som initialt står svagare, det vill säga de invandrade minoriteterna, genom sina kontakter med den infödda majoritetsbefolkningen gradvis tillägnar sig de resurser i form av exempelvis förmåga att uttrycka sig på svenska, kunskaper om det svenska samhället, medborgerliga färdigheter och socioekonomisk ställning som i många tidigare undersökningar (se t.ex. Verba, Schlozman och Brady 1995) visat sig ha betydelse för möjligheterna att göra sin stämma hörd. För den negativa hypotesen talar möjligheten av att minoriteterna genom att på detta sätt "uppgå" i majoritetssamhället berövas såväl drivkrafter som arenor för mobilisering i kraft av sin egen grupptillhörighet. Många forskare har i Verba, Nie och Kims (1978) efterföljd betonat just grupptillhörigheternas (de kollektiva resursernas) betydelse för individuellt resurssvaga gruppers förmåga att hävda sig. Även om mycket av den tidigare forskningen på detta område främst avser andra skiljelinjer än etnicitet – inte minst social klasstillhörighet (se t.ex. Petersson, Westholm och Blomberg 1989, kapitel 7) – är den allmänna tanken i högsta grad levande i aktuell forskning om etniska relationer (se t.ex. Bäck 2004; Fennema och Tillie 1999; Leighley 2001; Togeby 1999). Påpekas kan att detta inte bara gäller statsvetenskaplig forskning av det slag som här är aktuell utan även andra fält och discipliner (se t.ex. Cutler och Glaeser 1997; Edin, Fredriksson och Åslund 2003).

Den andra huvudfrågeställningen gäller de sociala kontaktytornas betydelse för möjligheterna att uppnå det gemensamma bästa oavsett de inbördes styrkeförhållandena mellan olika etniska grupper. Även i detta fall tillhandahåller tidigare forskning underlag för såväl en positiv som en nega-

tiv hypotes. Putnam (2007) har i en färsk rapport från den forskning om den etniska mångfaldens konsekvenser i USA som han på senare år bedrivit formulerat alternativen som två huvudsakliga tankeskolor: kontaktteorin och konfliktteorin. Enligt kontaktteorin, som förknippas med namn som Allport (1954) och Stouffer (1949), leder ökade kontakter mellan etniska grupper till positiva konsekvenser med avseende på exempelvis tolerans, horisontellt förtroende och social solidaritet. Skälet är bland annat att rädsla och fördomar ersätts av kunskaper och erfarenheter. Enligt konfliktteorin, företrädd av bland andra Blalock (1967) och Blumer (1958), ger förstärkta kontaktytor rakt motsatt utfall, bland annat till följd av skarpt konkurrens om knappa resurser.

Av den beskrivning som ovan givits framgår att föreliggande projekt inte i någon större utsträckning kan göra anspråk på originalitet ifråga om valet av grundläggande frågeställningar och teoretiska utgångspunkter. Det gör på intet sätt projektet mindre angeläget än det annars skulle vara. Frågeställningarna och den teoribildning som kringgärdar dem är nämligen av stor relevans såväl inom- som utomvetenskapligt och projektets centrala bidrag ligger i kvaliteten hos de empiriska svar det har potential att leverera. Mycket av den forskning som tidigare bedrivits inom området, såväl den svenska som den internationella, har baserats på datamaterial som lämnat en hel del i övrigt att önska. Den senaste i raden av de omfattande intervjuundersökningar om demokratiskt medborgarskap – de så kallade medborgarundersökningarna – som från 1987 och framåt genomförts under ledning av statsvetare vid Uppsala universitet utformades i en målmedveten strävan att eliminera eller reducera flera av de viktiga tillkortakommanden som tidigare datamateri-

al uppvisar. Det är på detta material, huvudsakligen insamlat 2002–2003, som föreliggande projekt empiriskt sett bygger.

Medborgarundersökningarna

Som utgångspunkt för beskrivningen av de särskilda mått och steg som vidtagits i syfte att specialanpassa den senaste medborgarundersökningen till de frågeställningar rörande etnisk integration som ovan presenterats är det av vikt att först presentera de egenskaper som väsentligen förenar undersökningen med sina föregångare. Allmänt sett har medborgarundersökningarna alltsedan starten 1987 väglett av Marshalls (1950) tanke om att medborgarskap kan betraktas som ett ideal med vars hjälp verkligheten kan beskrivas och värderas. Det formella regelverket i Sverige och andra fullt utvecklade demokratier tillförsäkrar medborgarna en uppsättning rättigheter, inte minst rätten att delta i det samhälleliga beslutsfattandet. Men i vilken utsträckning förverkligas i praktiken de demokratiska ideal som reglerna är ett uttryck för? Och vad beror avvikelserna på? Det är, starkt förenklat, de generella frågeställningar medborgarundersökningarna syftar till att besvara.¹

Därav följer, till att börja med, att den senaste undersökningen i likhet med sina föregångare innehåller relativt precisa och rikhaltiga mått på två olika typer av försök att hävda sina rättigheter. För det första uppmärksammas det politiska deltagandet, det vill säga försök att påverka kollektiva utfall genom att exempelvis rösta i allmänna val, engagera sig i ett politiskt parti, ta kontakt med beslutsfattare, delta i manifestationer av olika slag (bl.a. offentliga demonstrationer) samt ägna sig åt så kall-

1 För en närmare utveckling av dessa tankegångar, se t.ex. Westholm, Montero och van Deth 2007.

lad politisk konsumtion (såsom vid köp/bojkott av vissa varor av politiska skäl, t.ex. i syfte att värna miljön). För det andra uppmärksammas även den enskildes ansträngningar att påverka sin egen personliga situation i centrala sociala roller, exempelvis rollen som boende, som förvärvsarbete, arbetslös eller studerande, som patient och/eller patientanhörig och som skolbarnsförälder.¹

Vid sidan av dessa mått på deltagande inom ramen för vad som ibland kallats den ”stora” respektive ”lilla” demokratin ingår också information om ett antal företeelser som i den statsvetenskapliga teori-bildningen ses som intimt förknippade med de faktiska försöken att påverka. Däribland märks uttryck för politiskt engagemang som inte i sig själva med nödvändighet innebär någon intention att utöva inflytande men däremot signalerar en beredskap att ingripa, såsom det självuppskattade intresset för politik och samhällsfrågor samt benägenheten att följa sådana frågor i det mediala nyhetsflödet och att diskutera dem med andra. Likaså uppmärksammas kognitiva resurser i form av kunskaper om politik och samhälle samt medborgerliga färdigheter såsom mötesteknik och vana att artikulera sig i tal och skrift.

Vidare ger undersökningen besked om vilket förtroende olika politiska och andra samhällsinstitutioner åtnjuter (vertikalt förtroende) samt tilltron till centrala förutsättningar för demokratiskt beslutsfattande (systemtilltro). Den tillhandahåller också information om hur medborgarna bedömer sin egen förmåga att påverka

(själv tilltro), vilket förtroende de hyser för sina medmänniskor (horisontellt förtroende) samt deras beredskap att tolerera dem i såväl socialt som politiskt hänseende. Vidare uppmärksammas de personliga kontakter medborgare emellan som tas i syfte att mobilisera andra till politisk handling. Den medborgerliga normbildningen undersöks genom en serie frågor om vad som kännetecknar en god medborgare. En utförlig kartläggning av engagemanget inom föreningslivet utgör ännu en central ingrediens.

I samband med kartläggningen av försöken att utöva inflytande över den egna situationen i olika sociala roller registreras bland annat, för var och en av rollerna, i vilken utsträckning medborgarna är missnöjda med sina personliga förhållanden och vilka möjligheter de anser sig ha att påverka dem. De som under det senaste året tagit något initiativ i syfte att åstadkomma förbättringar eller motverka försämringar tillfrågas också om vilket eller vilka handlingsalternativ de därvid valde att utnyttja, huruvida de anser sig ha varit framgångsrika och om i vilken utsträckning de anser sig ha blivit rättvist behandlade. Slutligen fastställs också deras faktiska situation med avseende på respektive roll, vilket är av vikt såväl för analysen av den aktuella rollen som för bestämningen av socioekonomisk position i andra analytiska sammanhang. Ytterligare information av betydelse för kartläggningen av den intervjuades sociala och ekonomiska ställning har hämtats från de registerdata Statistiska centralbyrån förfogar över.

Liksom tidigare medborgarundersökningar inrymmer materialet ett riksrepresentativt urval av hela den i Sverige bosatta befolkningen mellan 18 och 80 år. Dattainsamlingen har, precis som vid tidigare undersökningsomgångar, genomförts av Statistiska centralbyrån med hjälp av per-

1 För en närmare diskussion av de teoretiska definitionerna och den mättekniska utformningen, se t.ex. Esaiasson och Westholm 2006a; Westholm, Montero och van Deth 2007; Andersen och Roßteutscher 2007; Teorell, Torcal och Montero 2007.

sonliga intervjuer, normalt sett utförda vid besök hos den intervjuade.

En medborgarundersökning ägnad att belysa den etniska integrationens dimensioner

Därmed upphör emellertid likheterna med det traditionella medborgarundersökningskonceptet. I motsats till vad som tidigare varit fallet har den senaste medborgarundersökningen i flera viktiga hänseenden utformats med särskild hänsyn till de frågeställningar rörande etnisk integration som ovan presenterats.

En första central skillnad är att det riksrepresentativa urvalet kompletterats av ett stort specialurval bestående av personer med utländsk bakgrund (invandrare samt barn till invandrare), i första hand dem som själva invandrat. Av de drygt 2 000 personer som intervjuats har omkring hälften utländsk bakgrund. Även om specialurvalet med hjälp av vikter kan göras representativt för den population det avser att täcka har det medvetet utformats så att vissa ursprungsregioner (t.ex. de nordiska länderna) relativt sett underrepresenterats medan andra (t.ex. tredje världen) överrepresenterats. Specialurvalets storlek och sammansättning innebär sammantagtningsvis att det blir möjligt att överge den grova tudelningen i invandrare och infödda och närmare studera den stora heterogenitet som med all sannolikhet döljer sig inom den förstnämnda gruppen.

En andra viktig avvikelse i förhållande till tidigare medborgarundersökningar är att även frågeinnehållet till stora delar utformats med hänsyn tagen till just integrationsproblematiken. Denna anpassning tar sig flera olika distinkta uttryck.

Till att börja med har stor möda lagts ner på att kartlägga den nyckelaspekt som introduceras i projektbeskrivningens inle-

dande del, det vill säga de sociala kontaktytorna mellan olika etniska grupper i det svenska samhället. Såväl personer med som utan utländsk bakgrund har fått besvara synnerligen detaljerade frågor rörande en bestämd aspekt av deras sociala kontaktnät, nämligen dess etniska sammansättning. Måtten innefattar separata frågeserier om hushållet sammansättning ('familjen'), kretsen av anhöriga vid sidan av hushållet (föräldrar, barn, syskon, ingifta släktingar), samt den krets av personer som den intervjuade har någotsånär regelbunden kontakt med på sin fritid. De frågor som ställts avser i flertalet fall det specifika ursprungslandet snarare än grova kategorier av typen invandrare kontra infödda. Eftersom det ingalunda kan förutsättas att kontaktnätet inskränker sig till i Sverige bosatta personer indelas nätverket även med avseende på bosättningsland. Eftersom det inte heller kan förutsättas att olika individers kontaktnät är av likartad omfattning eller ägnas lika mycket tid syftar frågorna till att klarlägga även dessa aspekter.

Av centralt intresse är inte bara nätverkens beskaffenhet utan också det sätt på vilket de uppkommit. Därför finns även mått rörande betydelsen av de mötesplatser och andra förbindelselänkar som i första hand torde vara aktuella (släktskap, skolgång, arbetsliv, boende, föreningsliv och andra kanaler). Frågorna har ställts separat för den del av den intervjuades kontaktnät som består av infödda respektive invandrare.

Även den etniska sammansättningen hos den bredare krets av personer som den intervjuade stöter på i sitt bostadsområde, på sin arbetsplats och i egenskap av skolbarnsförälder har undersökts så långt möjligt. Vad bostadsområdet beträffar finns registerdata att tillgå rörande såväl etnisk sammansättning som olika socio-

ekonomiska karaktäristika. Särskild möda har därutöver lagts på att fastställa hur den etniska sammansättningen gestaltar sig på den intervjuades arbetsplats och bland de nära arbetskamraterna.

Integration som socialt fenomen är emellertid inte bara en fråga om hur de sociala kontaktytorna de facto är beskaffade utan även om de attitydmönster som speglar den känslomässiga relationen mellan olika grupper. Avsevärt utrymme har därför ägnats åt att fånga samhörigheter och identiteter i etniskt hänseende. Frågeserierna är i likhet med dem som avser sociala nätverk tämligen precisa och detaljerade. Materialet torde därför ge underlag för en relativt skarp men samtidigt nyanserad bild av det sociala avståndet mellan olika etniska grupper i det svenska samhället, inte bara med utgångspunkt från det faktiska kontaktmönstret utan även med utgångspunkt från föreställningar om identiteter och samhörigheter.

Mot bakgrund av rådande forskningsläge torde redan den beskrivning av den sociala integrationen mellan olika etniska grupper som datamaterialet tillåter ha ett betydande egenvärde. Det värdet blir naturligtvis inte mindre av att även dess implikationer för förverkligandet av det demokratiska medborgarskapet låter sig analyseras. Det bör därvid påpekas att den beskrivning av det demokratiska medborgarskapets komponenter som ges i föregående avsnitt ingalunda är uttömmande. Även på denna punkt har nämligen den senaste medborgarundersökningen kompletterats med en serie mått av särskilt intresse för en studie av etnisk integration. Dit hör bland annat förekomsten av diskriminering som den uppfattas av personer såväl med som utan utländsk bakgrund. Dit hör också preciseringar av bland annat den etniska eller nationella kontexten för många av de företeelser

som uppmärksammats i tidigare medborgarundersökningar. Det kan nämligen inte förutsättas att den invandrade delen av befolkningen bara ser sig som delaktiga i ett samhälle, det vill säga det svenska. Därför undersöks exempelvis inte bara med vilken uppmärksamhet de följer den svenska nyhetsrapporteringen utan också den från ursprungslandet. Av likartade skäl tillhandahåller undersökningen mått inte bara på deras deltagande i den svenska politiken utan också den som avser det land de lämnat. Ifråga om mellanmänniskt förtroende uppmärksammas inte bara den generella nivån utan även förtroendet för den infödda befolkningen i jämförelse med den etniska grupp de själva tillhör. Exemplen kan mångfaldigas.

Noteras kan också att frågor rörande samspelet mellan könstillhörighet och integrationsproblematik kommer att bevakas med särskilt intresse. Det är mycket möjligt att vissa av resultaten kommer att peka på väsentliga skillnader mellan kvinnor och män. Det bör också påpekas att undersökningen rymmer en serie frågor som avser att mäta dels inställningen till jämställdhet, dels den faktiska maktfördelningen mellan kvinnor och män i familjelivet.

Nämnas bör avslutningsvis att den medborgarundersökning som ovan beskrivits redan ingått som en viktig del av underlaget för tre större rapporter, nämligen Esaiasson och Westholm (2006), van Deth, Montero och Westholm (2007) samt Myrberg (2007). Ingen av dessa tre rapporter kan dock sägas ha samma infallsvinkel som det projekt som här skisserats. I de båda första intar frågor rörande etnisk integration en tämligen underordnad ställning. I den sista står sådana frågor förvisso i fokus men med tonvikten lagd på en avgränsad aspekt, nämligen relationen mellan föreningsliv och politiskt del-

tagande. Det finns därmed ingen risk för onödiga dubbleringar i resultatredovisningen. Istället kan resultaten från föreliggande projekt så småningom på ett intressant sätt komplettera dem som tillhandahållits av tidigare rapporter.

Referenser

- Allport, Gordon. 1954. *The Nature of Prejudice*. Reading: Addison-Wesley.
- Andersen, Jørgen Goul, och Sigrid Roßteutscher. 2007. Small-scale Democracy: Citizen Power in the Domains of Everyday Life. I Jan W. van Deth, José Ramón Montero och Anders Westholm, red., *Citizenship and Involvement in European Democracies: A Comparative Analysis*, s. 221–254. London: Routledge.
- Bengtsson, Bo, red. 2004. *Föreningsliv, makt och integration*. Ds 2004:49.
- Blalock, Hubert M., Jr. 1967. *Toward a Theory of Minority-group Relations*. New York: Wiley.
- Blumer, Herbert. 1958. *Pacific Sociological Review* 1, 3–7.
- Bäck, Henry. 2004. "Välfärd på minoritetsspråk: Institutioner, organisationer och strategier". I Bo Bengtsson, red., *Föreningsliv makt och integration*, s. 129–162. Ds 2004:49.
- Cutler, David M., och Edward L. Glaeser. 1997. "Are Ghettos Good or Bad?" *Quarterly Journal of Economics* 112:827–872.
- Edin, Per-Anders, Peter Fredriksson och Olof Åslund. 2003. "Ethnic enclaves and the economic success of immigrants: evidence from a natural experiment". *Quarterly Journal of Economics* 118:329–357.
- Esaiasson, Peter, och Anders Westholm. 2006a. "Deltagandets mekanismer". I Peter Esaiasson och Anders Westholm, red., *Deltagandets mekanismer: Det politiska engagemangets orsaker och konsekvenser*, s. 8–28. Stockholm: Liber.
- Esaiasson, Peter, och Anders Westholm, red. 2006b. *Deltagandets mekanismer: Det politiska engagemangets orsaker och konsekvenser*. Stockholm: Liber.
- Fennema och Tillie 1999. "Political Participation and Political Trust in Amsterdam. Civic Communities and Ethnic Networks." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 25:703–726.
- Leighley, Jan E. 2001. *Strength in Numbers? The Political Mobilization of Racial and Ethnic Minorities*. Princeton: Princeton University Press.
- Marshall, Thomas Humphrey. 1950. Citizenship and Social Class. In *Citizenship and Social Class and Other Essays*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Myrberg, Gunnar. 2007. *Medlemmar och medborgare: Föreningsdeltagande och politiskt engagemang i det etnifierade samhället*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Putnam, Robert D. 2007. "E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century". The 2006 Johan Skytte Prize Lecture. *Scandinavian Political Studies* 30:137–174.
- Stouffer, Samuel A. 1949. *American Soldier*. Princeton: Princeton University Press.
- Teorell, Jan, Mariano Torcal och José Ramón Montero. 2007. "Political Participation: Mapping the Terrain". I Jan W. van Deth, José Ramón Montero och Anders Westholm, red., *Citizenship and Involvement in European Democracies: A Comparative Analysis*, s. 334–357. London: Routledge.
- Togeby, Lise. 1999. "Migrants at the Polls: An Analysis of Immigrant and Refugee Participation in Danish Local Elections". *Journal of Ethnic and Migration Studies* 25:665–684.
- van Deth, Jan W., José Ramón Montero och Anders Westholm, red. 2007. *Citizenship and Involvement in European Democracies: A Comparative Analysis*. London: Routledge.
- Verba, Sidney, Norman H. Nie och Jae-On Kim. 1978. *Participation and Political Equality: A Seven-Nation Comparison*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Verba, Sidney, Kay Lehman Schlozman och Henry E. Brady. 1995. *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*. Cambridge: Harvard University Press.
- Westholm, Anders, José Ramón Montero och Jan W. van Deth. 2007. "Introduction: Citizenship, Involvement, and Democracy in Europe". I Jan W. van Deth, José Ramón Montero och Anders Westholm, red., *Citizenship and Involvement in European Democracies: A Comparative Analysis*, s. 1–32. London: Routledge.